

ERBESTETIKO BIDEZ BIDE IBILTZAILLE ZARRAK EUZKADI-ZEAR

"EL BATUAK" ;;EZ DUALA BALIO!!! (JARRAIPENA)

Baditut gai ortaz Dunixi Oñatibia'rekin idatzitako liburu bi: "Euskaltzaindia, El Batua, y la Muerte del Euskera", bat; eta bestea, ori baiño leenagokoa, On Manuel Lekuona'ren eskariari erantzunez idatzia, eta argitaratu zanean arek onartua: "Euskaltzaindiari Epaiketa". Titulo ori On Manuel'ek berak asmatua du.

Ba, bi liburu oietan aurkituko dituzu, bata bestearen atzetik, "El Batua" k bertsolaritza bezalako izpiritu edo gogozko ekin-tzetarako ez duala balio aldarrikatuz, Koldo Mitxelenak eta zori gaiztoko izkera orren beste sortzailleek esandako guzia. i"El Batua" **administrazioarako bakarrik** balio omen du!!!

– "Ez nago zurekin bat, Bixente, --esango dit agian irakur-leren batek--: "El batua" **administrazioarako bakarrik sortu ba'zart**, ;:zergaitik dago gaur zker a idazkera gu: tiaz, jabeturik? Zuok, Euskerazaintzakook bakm-r-ik idazten duz. ute erriko euskeraz."

– Bai. Egia da guk bakarrik idazten dugula erriko euskeraz, eta ori da gure baitan sentitzen dugun pozaren iturria. Ez da egia "el batua" itzegiten dalako ori. "El batua" ez da iñon itzegiten. Erriak bere Euskeraz itzegiten jarraitzen du. Eta orrek oraindik aundiagoa egiten du gure poza, zazpi probintzietan erri euskaldun osoa gurekin dagoaleren adigarria bait da! Idatzi, bai; Euskerazaintzakoon artean izan ezik "el batua" bakarrik erabiltzen da edozein gaiez idazteko. Zergaitik? Begira: Politik'era ezker-tiar marxikoi txoro baten eragiñak sortu zuan "el batua", Franko'ren diktadurakoan, eta politik'era berorren eragiñak zabaldua du Euskalerrri guztira, indarrez, Franko'ren era berdiñak erabiliz.

AGOZ-AGOZKO KULTURAREN IRU ZITU. Badu, baitare, beste aberastasun bat agoz-agozko kulturadunak: bere kultura orren egillea izatearen ondorioa. Berak, gizartean erne ibiliz, bere lanez jaso bait ditu bere adimenean, bere naimenean eta bere biotzean daraman kultur orren atal guztiak. Enetasun eta etenik gabeko ardura orrek, buru-lanetarako, adibidez bertsolaritzarako, askoz zorrotzagoa biurtu dio adimena; askoz zabalagoa, sendoagoa ta azkarragoa oroimena eta askoz argi-agoa ta ariñagoa irudimena.

BERTSOLARI ZARREN YAYOTASUN ARRIGARRIA. Ori kontuan artuz ez zaigu ain arrigarri gertatuko bertsolari aiek, zortziko nagusiaren lau puntuak bestek emanda, bereala, itxuraz beintzat pentsatzeko ere astirik arteke, besterengandik artutako lau puntu oiekin zortziko nagusi bat nola ain azkar, ain errez eta ain egoki eratzen zuten ikustea.

Bein Zepai'ri, (au neri kontatu zidan Baleriano Mokorora Tolosa'ko liburu saltzaillea ez zan oroitzen non) baiñan onoko lau puntuok aurkeztu omen zizkion bertso-jai baten zuzendar-riak: "Beldurrez, Parrez, Negarrez, Errez", eta arek bere lana bukatu bezain laister Zepai'k onela borobildu omen zuan eskatzen zitzaion zortziko nagusia, une batez puntuak jarri zizkionari eta, aurretik mutilzarren eta neskararren aurka abestu zuan bertsolariari erantzunez:

Nere denboran ez naiz egondu kantatutzeko BILDURREZ.
Gaurko bertso au aditutzean jarriko zerate PARREZ:

Etxera joan da andrea erritan ume txikiak NEGARREZ...
Gauz oiek danak pentsatu eta etz'eok ezkontzen ERREZ'!

Yayotasun bera ager oi zuten gure bertsolariet, punttu-jar-tzailleak gaia eta puntu bat bakarrik ematen zienean. Aurreneko adibide au Tolosan Juan Garmendia Larrañaga antropologi-lariaren tertuliko kide bateri entzuna dut: Zizurkil, 1960. Dago-nillak 16. Erriko Pestak. Plaza Nagusian. Euskalerrri Españi'tiko inmigrazioa ugariki zetorren garaia. Onoko puntu au eman zitzaion Lazkao Txiki'ri: "Extremadura dira Kazeres Badajoz".

Eta bereala, tximistaren azkartasunarekin, Lazkoa Txiki'k:

¡ "Extremadura dira
Kazeres Badajoz?
Ez dakit joango diran;
majiñat badatoz.

Danak senide gera,
ez nabil gorrotoz.
Etorri ez ba'lira,
obe gendun askoz".

Bertso sakona, benetan, ori. Oartzeko, bertsolariak XXIII Yon Aitasantuaren "Pacem in Terris" entziklikako azken atalaren laburpena egin zuan.

Ona, Aitasantuaren atal ortako gaiak:

– "Migrazioa, eragozi eziña".
– "Migrazioarako eskubidea".
– "Migrazioa, bai datozenentzat, bai artzen dituztenentzat, arazo-iturria".

Yayotasun berdiña agertzen zuten gure bertsolariet bertso ariñak, bertso jostalariak, dotore ta azkar eratzeko:

Ondorengo au, badira urte batzuk Eibar'ko batzokian entzun nuala. Bertsolaria, Uztapide. Lekua, Donosti'ko Anoeta. Puntu-jartzaillea On Manuel Lekuona bera. Alako batean, gure itxasal-deko trenaren zaratak entzunda onoko puntua jarri omn zion Uztapide'ri:

"¡ Gure kostako trenak
zenbat kurpil ditu?"

Eta Uztapide k bat-batean:

"Orrelako galderik
nik ez dut aditu.
Jakitea nai dunak
azpira begitu.
ipiñitako danak
an izango ditu".

Bertso ori badakar Aita Zabala jesuitak Zepai'ri eskai i zion liuruan, bai an ez bestek emandako puntuekin egindakoa bezala.

EUSKERA

IRU EUSKERAK.- Gure denbora ontako bertsolari berriei antziñako aien erreztasun, edertasun, eta bikaintasun ortara iristeko aolku batzuk emango nizkieke nik:

– "El batua" baztarrean utzita hizkaitarrek BIZKAIERAZ eta besteek GIPUZKERAZ, ots; ERDIKO EUSKERAZ bertso-gintzan asteko.

Toponimiak eta euskal-erlijio zarrak erakusten digutenez, ez da sekulan EUSKERA BATURIK izan.

Gure egunotako Euskera au, beti. irukoitza izan da: Sortaldekoa, Erdikoa. Sarkaldekoa.

– **Sortaldekoa**, iIII-zorian azkenekoetan dagoan euskera; garai batean auñamendiaren bi aldeetatik Lurrart'Itxasoraño itzegiten zana. Orain Zuberora'n bakarrik, eta an ere oso era larrian bizi dana. i Iristen ote dira lau millara euskera maitagarri ori itzegiteko gai diranak?. III-ben•iak dira euskera orren besoak ziran Erronkari'koa eta Salazar'koa. Ez dira lau urte, azkeneko Aran ontan euskera ori itzegiten zuan azkeneko giza-kumea, andre bat ill dala. Kontuz, oraingo gure bertsolari gazteok. Ez dezaiola bizirik jarraitzen digun euskerari orixe bera gertatu!

– **Sarkaldekoa**. Gure egunotako BIZKAIERA. Au ere askoz lurralde zabalagoan mintzatu zana: Araba'ko lurralderik geienetan eta Autrigoitarren leiñu edo tribu zabala osoan, Oka Mendien egoaldeko maldan ia-ia orduan garrantzirik gabeko erri koxkorra zan Burgos'en gain-gaiñeraño.

– **Erdikoa**, ots: beste bi oien artekoa: Gipuzkoa'n, Naparro osoan eta Laburdi'n mintza oi dana. Euskaldunen artean GIPUZKERA esan oi zaio, XVIII mendeaz geroko birjaiotza edo euskal-errenazimentuaren sortzaille eta edertzaille izan dalako, eta, –erdikoa izatearen bentaja–. beste euskaldunek errezen ulertzen dutena ere dalako. Euskera guztiak dira era berdiñean politak. Orregaitik. nik ez dakit zergaitik, baiñan inguruko euskaldun guztiek eraspén berezia izan diote, eta diote, erdiko euskera orri. Oraindik, danetan politena bera dala esango dizute.

Bera da beintzat erri Euskaldunaren maillan itzeñena ta indartsuena "el batua"ren zalaparta guztia lege otzetik datorren ofizialkerizko intxaurrik gabeko intxaur-otsa bait da.

Erdiko Euskera! Gipuzkera zabala! Ori da Betiko Euskera Millaka Urtez Zaarraren sustrai sendoa. Ori bizi dan bitartean, biziko dira, orren kerizpean beste Euskerak ere, eta bait ildakoak berbiztu ere ortan saiatuko ba'giña, baiñan ori ilko ba'litz berealaxe ilko lirake beste guztiak.

EUSKERAREN BATASUN BAKARRA.- Zugur ibilli zan beraz gure ikuntzalaririk jakintsuena, Azkue bizkaitarra. Euskeraren batasunera iristeko biderik egokiena bezala bere GIPUZKERA OSOTUA aurkeztu zuanean, gure idazle aundi aiek danak, eta, balio geiagokoa dana, Euskaldun guztiek ago batez pozik artu zutena!

Nere ustez, Euskeraren batasuna. euskaldun bakoitzak bere euskera ederki ta osoki ezagutzea da, besterik gabe beste euskerak errez ulertuko bait ditu. Batasuna, ez bait da izkuntza guztientzat berdirña. Latiñaren. eta Gaztelera bere alabaren batasuna "Monoforme" da, ots, "Eraketa Batekoa". Elenera edo Greziera klasikoarena. ordea. "Pluriforme" zan: "Eraketa Askokoa". Orrelakoa da Euskeraren Batasuna ere: Bat eta irukoitza. Irutasuna Deunaren antzekoa: Jainko bat. iru Pertsona. Euskera ere, bat! baiñan Euskera Bakar orren eraketak, IRU.

Entzun gaurko bertsolari gazteok: Bedi au nere azkeneko aolkua: Euskaldunen artean, XVII mendeaz gero, beti izan da batasunerako joera.

Joera orren barruan orain arte sortu dan egiazko bide egoki bakarra, Azkue bizkaitarraren **Gipuzkera Osotua** dugu. Esan dut len euskeraren nolakotasuna "**Irutan bat izatea**" dala. Euskerak ez duala bere berezko beste batasunik. beste batasun oro, Euskerarentzat, **batasun atzerritarra** dala, eta, orregaitik Euskeraren bere berezko batasun bakarra, euskaldun bakoitzak, euskera osoa ulertzeko, bere euskera ongi egin eta ezagutzen dala.

AINNTZA ETA ESKERRIK ONENAK AZKUE BIZKAITARRARI.- Ala ta guztiz txukun eta izkuntziztiaren araura zintzo ibilli zan Azkue bizkaitarra, Gipuzkera Osotua asmatu zuanean, kanpotik etorritakoentzat eta etxeakoentzat, ots. Euzkadi'ko biztanlerik geienak diran euskotar erdaldunentzat, EUSKERA IKASI DEZATEN bearrezkoa bait genuan. goxoki ta indarkeririk gabe bateratutako Euskera bat eta ortarako Erdiko Euskera, ots Gipuzkera bait dugu egokiena: Gipuzkerak berak ez dituan itzak eta dotoretasunak beste EUSKERETATIK JASOZ EDERTUTAKO Gipuzkera Osotua.

Zuek, bertsolari berri gazteok kultura idatzian ikasiak zerate-ta, agian ulertuko didazute filosofizko izkeTan esan nai dizuetana: "El batua" edo beste edozein batasuna, **ezta Gipuzkera Osotua ere**. ez da Euskerarentzat bearkizun ONTOLOJIKOA: baiña, bai, bearkizun PASTORALA bada: ots, ez da Euskerak. dan bezalakoa izateko bearrezkoa duan gauza, baiña, bai. Euzkadi euskaldun berriak irabaziz Euzkadi osora zabaltzeko bearrezkoa duana.

AOLKU BI BERTSOLARI GAZTEEI.- Zuek, bertsolari gazteok ederki egin dezakezute-ta, asi zaitezte Gipuzkera Osotuz Euskera salbatzen.

Ortarako zuen izpiritua gertutzearen, irakurri itzezute garai artako bertsolari aundiak, Xenpelar, Pello Errota, Otaño, Basarri. Uztapide, Lazkao Txiki, Lasarte...

Olerkari aundietan. zuentzako egokiena Tolosa'ko Emeterio Arrese izango duzute eta itzlauskolarien artean Lekuona Zaarra. Orixe'ren "Santa Cruz Apaizaren Bizitza" Euskeraz idatzi dan libururik politena da.

Errurik gabeko gizakumerik ez bai da. akats bat baiño geiago billatuko dezute batez ere bertsolari aien lanetan. Zuek aiek baiño eskola geiagokoak zerate-ta ikusi dezazute akats oietara zuek ere nola ez jausi. Zoazte al duzuten guztietan Gipuzkoa'ko erri txikiatara an euskeraz itzegitera... Ez noski maixu-moduan ezer erakustera, entzutera ta ikastera baizik.

Poz aundia izango litzake nerea, iñoiz punttu-jortzaille batek onoko lau punttuok jarriko lizkizueke: "bildurrez", "parrez", "negarrez". "errez", edo onoko au beste batek: "Extremadura dira Kazerez Badajoz", edo irugarren batek: "i Gure kostako trenak zenbat kurpil ditu?", zuek, Zepai'k, Lazkao Txiki'k eta Uztapide'k bezain ariñ eta aienak bezain bertso dotore jatorrak jaurtizera iristeko gai gertatuko baziñateke.

Bagenuan beste antziñako ibilkari bat ere gaur aztertzeo asmoa, bañan geitxo luzatu gerata. urrengo idatz-lanean egingo dugu ori. Gizon ospetsua izan zan Arnald von Heriff prusiarrak, bere Alemani'ko politikan kargu aundiak izan zituana. Datorren idatz-lanera arte ba, irakurle maiteok. Bitartean, neri zerbait esan nai ba'didazute, nere izenaren azpian daukazute urrutizkiñaren zenbakia.

Latiegi ta Eraso'tar Bixente
945 23 31 40
Bitori